

ZAŠTITA LIČNIH PODATAKA DJECE U EVROPSKOJ UNIJI PROTECTION OF CHILDREN'S PERSONAL DATA IN THE EUROPEAN UNION

Dr.sc. Derviša Fetić
Univerzitet u Zenici
Dr.sc. Emina Imamović
Porezna uprava Federacije BiH

REZIME

U radu je predstavljen pravni okvir zaštite ličnih podataka djece u Evropskoj uniji sa posebnim akcentom na Uredbu o zaštiti ličnih podataka (GDPR- General Data Protection Regulation) kojom je ovo pitanje svrstano u kategoriju posebno osjetljivih podataka. Osim toga u radu su prezentirani primjeri prikupljanja ličnih podataka djece, te pozitivne i negativne posljedice masovnog prisustva djece na internetu i društvenim mrežama. Na kraju rada izložene su i kritike na račun zakonodavca Evropske unije koji uprkos dobrim intencijama nije ovo pitanje riješio na adekvatan način.

Ključne riječi: GDPR, zaštita ličnih podataka, prava djece, Tik Tok, YouTube

SUMMARY

The paper presents the legal framework of data protection of children in the European union with a special accent on the General Data Protection Regulation, in which this question is categorized into especially sensitive data. Besides that, the paper presents examples of the collection of children's personal data, as well as positive and negative consequences of a large presence of children on the internet and social media. The end of the paper presents criticism on account of the legislator of the european union, who, in spite of his good intentions, did not manage to solve this problem adequately

Keywords: GDPR, data protection, protection of children, personal data, Tik Tok, YouTube

1. UVOD

Djeca rođena u „digitalnoj eri“ žive život koji se velikim dijelom oslanja na internet, vezan je za internet i tamo se u stvanosti i odvija, a s obzirom na činjenicu da je naša budućnost vezana za IoT eru (*Internet of Things*) koja ubrzano dolazi, onda je sasvim jasna intencija zakonodavca Evropske unije za posebnom zaštitom ove kategorije korisnika interneta.

U posljednje vrijeme zabilježena je nagla popularnost aplikacije Tik Tok koju koristi 35% djece starosti od 8 do 11 godina, 16% djece starosti od 3 do 4 godine i 29% djece starosti od 5 do 7 godina. Još uvijek je među djecom starosti 5 do 15 godina najpopularniji You Tube. Važno je još istaći i podatak da 55% djece od ukupne svjetske populacije posjeduje tablet ili pametni telefon. [1] Nove generacije također više koriste Instagram nego Facebook, jer ovu društvenu mrežu smatraju mrežom za „starije“.

Prije pandemije Covid-19 virusom ovi podaci su se mogli smatrati poražavajućim. No, uzmemo li u obzir da se danas sve vrste obrazovanja, od osnovnog do visokog odvija putem

platformi, te da se posebno u mjesecima potpunog lockdowna u državama na tlu Evrope, ali i širom svijeta sva potrebna komunikacija odvijala putem interneta i društvenih mreža, ovi podaci su i očekivani. Pretpostavljamo da će u budućnosti, bez obzira na postojanje Covid-19 virusa ili neke druge epidemije, društveni život uglavnom biti fokusiran na internet.

2. NEKOLIKO PRIMJERA PRIKUPLJANJA LIČNIH PODATAKA DJECE

Potrebno je istaknuti koje to opasnosti prijete djeci prilikom korištenja interneta, ali i one benefite koje mogu ostvariti. Kada su pitanju opasnosti, potrebno je istaći seksualno uznemiravanje i dječiju pornografiju, zatim bullying i uznemiravanje, te reklamiranje i marketing.

Valja nam istaći i pozitivne stvari, a to su svakako obrazovanje i učenje, informisanje i pristup određenoj literaturi i saznanjima korisnim za njihov lični razvoj, te omogućavanje ispoljavanje njihove kreativnosti kroz snimanje raznih videa, prikazujući tako npr. glasovne, umjetničke, slikarske, plesne talente i drugo. [2]

Zakonodavac je smatrao da djeca zaslužuju posebnu zaštitu u pogledu svojih ličnih podataka budući da mogu biti manje svjesna rizika, posljedica i predmetnih zaštitnih mjera te svojih prava u vezi s obradom ličnih podataka. [3]

Takvo pravo na posebnu zaštitu trebalo bi se odnositi na upotrebu ličnih podataka djece u svrhu marketinga ili stvaranja ličnih ili korisničkih profila, te prikupljanje ličnih podataka o djeci prilikom upotrebe usluga koje se direktno nude djetetu. Pristanak nosioca roditeljske odgovornosti ne bi trebao biti neophodan u kontekstu preventivnih usluga ili usluga savjetovanja koje su ponuđene direktno djetetu. [4]

Ranije smo naveli podatke o prisustvu djece na internetu, te možemo samo zaključiti da su djeca danas veoma sposobna, te da posjeduju vještine za brzo i efikasno korištenje interneta, socijalnih mreža i uređaja. Jedan od potencijalnih rizika jeste upravo prikupljanje podataka u svrhe marketniga. Naime, često se korisnicima pojavljuju skočni prozori sa reklamama: „Pridruži se besplatno!“, „ Još uvijek nemaš račun? Kreiraj ga sada?“, „ Registriraj se sada i osvoji 100 bodova za sljedeću igru“ i slično. Dakle, ide se od obećanja pristupu besplatnim igrama do mogućnosti zarade virtuelnog novca kojim se potom može kupovati virtuelna odjeća i virtuelni ljubimci. Prikupljanje ličnih podataka djece može biti „rudnik zlata“ za online poslovanje i kompanije koje profiliraju djecu na osnovu podataka koje dobiju ovim putem: godine, grad u kojem žive, spol, najdraži animirani film, zanimanje roditelja i slično. Informacije se koriste da targetiraju djecu i šalju im reklame u skladu sa njihovim interesima, te da ih profiliraju kao potrošače. [4] Tako je npr. u februaru 2015. godine Google koji je prije toga bio izvan dječijeg marketinga, lansirao novu You Tube Kids aplikaciju za djecu od pet godina i više, kao prvu aplikaciju koja uzima u obzir malene. [5]

Osim što djeca mlađe dobi imaju pristup internetu, a s obzirom na ranije iznesene opasnosti njihovog učešća u internetskom svijetu, možemo istaći još jedan primjer na koji je potrebno obratiti pažnju kada je u pitanju zaštita ličnih podataka djece. Na tržištu su se počele pojavljivati takozvane interaktivne igračke. Tako je poznati proizvođač Mattel lansirao interaktivnu lutku „Hallo Barbie“ koja može u relanom vremenu odgovarati djetetu. Lutka uglavno funkcioniše kao Siri za Iphone korisnike, na način da snima djetetov glas koji se potom pohranjuje na cloud, te koristi softver za prepoznavanje glasa za dekodiranje sadržaja. Prikupljanjem glasovnih podataka i konverzacija tokom vremena uređaj može „naučiti“ djetetove navike i interese. Prije nego što je uređaj lansiran zastupnici za dječija prava i građanska udruženja za zaštitu ljudskih prava isticali su zabrinutost u smislu da će „Hallo Barbie“ ugroziti dječiju privatnost snimajući njihovo kretanje i razgovore. [6]

Pored djece, koja sama objavljuju svoje fotografije na društvenim mrežama, i roditelji često objavljuju fotografije svoje djece na profilima društvenih mreža. Objavljivanjem fotografija djece roditelji krše pravo djece na zaštitu privatnosti koja su garantirana brojnim konvencijama, među kojima je i Konvencija o pravima djeteta Ujedinjenih naroda. Čak je i

policija prepoznala problematiku objavljivanja dječjih fotografija na Facebooku, pa su „u Francuskoj preko svog Facebook profila upozorili roditelje da prekinu s tom praksom jer time narušavaju francuski zakon o zaštiti privatnosti.“[7] Posebno je zanimljivo istraživanje provedeno o djeci na društvenim mrežama u slučaju Beyonce i Kim Kardashian. Autorica A. Bilan objašnjava da je izabrala ove dvije osobe jer su 2015. godine proglašene najutjecajnijim osobama na svijetu, iz razloga što obje na društvenim mrežama postavljaju mnogo fotografija svoje djece. Istraživanje je pokazalo da postavljanje fotografija djece, porodice ili snimanje djece za svrhu posla ima uticaj na njihovu popularnost na društvenim mrežama, te je zabilježen veliki broj lajkova i komentara upravo na ovim fotografijama.

Iako su prava djece na privatnost zagarantirana mnogobrojnim međunarodnim dokumentima, te svjesni činjenice da javne osobe uživaju manji obim privatnosti, ipak se postavlja pitanje na koji način zaštititi djecu u ovom slučaju. Također, postavlja se pitanje kako zaštititi djecu od roditelja koji ponekada objavljivanjem fotografija ne postupaju baš u najboljem interesu djeteta.

Bez obzira na manji obim zaštite prava na privatni život koje uživaju poznate ličnosti, te bez obzira što se poznate ličnosti u nekim slučajevima koriste fragmentima svog privatnog života radi sticanja veće popularnosti, smatramo da interesi djece trebaju biti iznad svega.

Prije svega neophodno je uzeti u obzir član 16. Konvencije Ujedinjenih nacija o zaštiti prava djece (UNCRC) kojim je zagarantirano da: „Niti jedno dijete ne smije biti podvrgnuto proizvoljnom ili nezakonitom miješanju u svoje pravo na privatnost, porodični život ili prepisku, niti protupravnim napadima na njegovu čast i ugled“.

Smatramo da svi, kao društvo, trebamo biti oprezniji prilikom obrade ličnih podataka djece, pa tako i u naprijed navedenim slučajevima kada se radi o djeci poznatih ličnosti. Dešava se npr. da se djeca zajedno sa roditeljima nađu na nekom svečanom događaju gdje na stotine fotoreportera fotografiše prisutne. Tom prilikom, djeci bi se mogla pružiti adekvatna zaštita ukoliko bi npr. mediji koji objavljuju reportaže i fotografije događaja jednostavno zamutili fotografije ili snimke dječijih lica.

Žalbeni sud u Londonu je u presudi u slučaju objavljivanja fotografije osamnaestomjesečnog Davida, sina spisateljice J. K. Rowling u tabloidima, bez saglasnosti roditelja utvrdio sljedeće: „... da djeca slavni roditelja imaju ista očekivanja u odnosu na zaštitu privatnosti kao i djeca čiji roditelji nisu poznati. Sud je dodao da je dijete ‘običnih’ roditelja moglo je razumno očekivati da ga tabloid neće ciljati i objaviti njegove fotografije. Isto vrijedi i za Davida, pogotovo jer bez činjenice da on nije bio sin J.K. Rowling fotografija ne bi bila snimljena niti objavljena.“ [7]

Dakle, kada su pitanju prava djece čiji su roditelji poznate osobe, smatramo da bi trebalo primjeniti iste standarde i pružiti djeci istu zaštitu prava kao i djecu „običnih“ građana.

3. ZAŠTITA LIČNIH PODATAKA DJECE PREMA GDPR-U

Uredbom su posebno zagarantirana prava djece, te se u odredbama ne pravi niti jedno izuzeće s obzirom na to da li se radi o djeci poznatih osoba ili ne, te smatramo da adekvatna zaštita djece može biti postignuta dosljednom primjenom odredbi.

Jedna od zanimljivih tema jesu i prava nerođene djece, odnosno zaštita genetičkih podataka. Naime, u današnjem svijetu podaci o nerođenj djeci se prikupljaju u velikom broju putem neinvazivnih testova i prenatalnog sekvenciranja cijelog genoma. Prava nerođene djece mogu se izvesti iz člana 2. i člana 8. EKLP, odnosno prava na život i prava na privatnost. Ključna riječ u odredbama ovih članova je „svima“ („everyone“). Ono što je jasno iz odredbi EKLP i prakse ESLJP jeste da se ne isključuje mogućnost davanja statusa subjekta u smislu zaštite podataka i odgovarajućih prava (privatnosti) nerođenom djetetu. [9]

Poput Direktive 95/46/EC i GDPR slijedi osnovni princip da se zaštita ličnih podataka primjenjuje samo na fizička lica, a ne na pravna. Iz ovoga se može zaključiti da je upotreba izraza “fizička lica“ u pogledu subjekata podataka u GDPR-u nije namjenjeno ograničavanju definicije „podataka“ na raspon životnog vijeka osobe od rođenja do smrti, već je jednostavno namjena bila isključiti pravne osobe iz svog djelokruga primjene. [8]

Zbog naprijed iznesenih podataka, te uzimajući u obzir ubrzani razvoj digitalizacije i tehnologije, smatramo da je posebno važno detaljno i strogo odrediti prava djece u ovakvom svijetu. Također, mišljenja smo da bez obzira na intencije zakonodavca i napredak u odnosu na ranije zakonske odredbe, GDPR-om nije dovoljno jasno i precizno uređeno pitanje zaštite ove osjetljive kategorije. Postoje dva pravna stanovišta u pogledu tumačenja odredbi o pravima nerođene djece u smislu GDPR-a. Jedno je tumačenje takvo da se pojam „fizičke osobe“ primjenjuje samo na žive osobe. Drugo tumačenje pak ide za tim da isključivanjem umrlih osoba, a nedostatak odredbi o isključivanju nerođene djece, dovodi do toga stanovišta da lični podaci nerođene djece nisu isključeni iz primjene GDPR-a. Nadalje, GDPR nigdje ne navodi da se odredbe primjenjuju samo na žive osobe, što, također, može dovesti do zaključka da nerođena djeca nisu isključena iz prava na zaštitu ličnih podataka.

Imajući u vidu naprijed navedeno moglo bi se smatrati da ukoliko roditelji nerođenog djeteta javno objave neke genetičke podatke, dijete bi kasnije imalo pravo na zaborav ili pravo na prigovor, iako bi to bilo teško izvodivo, posebno ako osoba postane svjesna javnog objavljivanja podataka nakon što odraste i protekne jako dugo vremena.

Dakle GDPR ne predviđa nikakva pravila ni smjernice u pogledu zaštite ličnih podataka nerođene djece, te će primjena biti ipak ostavljena državama članicama i relevantnim institucijama Evropske.

Član 8. GDPR-a normira da u pogledu nuđenja usluga informacijskog društva direktno djetetu, obrada ličnih podataka djeteta zakonita je ako dijete ima najmanje 16 godina. Ako je dijete ispod starosne granice od 16 godina takva je obrada zakonita samo ako i u mjeri u kojoj je pristanak dao ili odobrio nosilac roditeljske odgovornosti nad djetetom. Države članice mogu u te svrhe zakonom predvidjeti nižu starosnu granicu, pod uslovom da takva niža starosna granica nije niža od 13 godina.

Pravni kritičari su zakonodavcu najviše zamjerali upravo definiranje ove starosne granice, ističući kako ona nije dovoljno potkrijepljena argumentima, te da se o tome nisu vršile konsultacije. Nadalje, zamjera se i to da pojam „dijete“ nije precizno definisan, te da se definicija izvlači iz konteksta naprijed pomenute starosne granice. [9]#S obzirom da su sve države članice Evropske unije potpisnice UN konvencije o pravima djeteta, logično je zaključiti da se djetetom smatra osoba do 18. godina starosti. [10] Ukoliko države članice uzimaju u obzir definiciju iz UN konvencije, to onda može značiti da u GDPR-u postoje dva osnovna pravila koja se odnose na djecu - sve odredbe u kojima se spominju djeca se odnose na mlade do 18. godina osim odredbi člana 8. stav (1) koji predstavlja izuzetak. Ovakvo posmatranje na definiciju djece može izazvati nesporazume ili situacije da se u nekim slučajevima GDPR ne primjenjuje.

Osim toga smatramo neophodnim istaći da GDPR kao akt koji je pravno obavezujući za sve države članice bez mogućnosti da države članice neka pitanja regulišu na svoj način kao što je to slučaj sa direktivama, u pitanju prava djece, odnosno određivanja starosne granice u članu 8. stav 1. ipak državama na volju ostavlja kako će odrediti tu granicu. Smatramo neuobičajenim i čak nepotrebnim ovakvo normiranje, jer se upravo ovim postupanjem stvara pravna nesigurnost na području Evropske unije i tu za posebno osjetljivu kategoriju nosilaca ličnih podataka, kojima je potrebno pružiti što veću moguću zaštitu. Šta će se desiti kada je starosna granica u nekoj državi određena na 14. godina, a u drugoj na 13? Zar sva djeca ne bi trebala imati isti nivo zaštite prava i da li se ovdje može raditi o diskriminaciji?

Također, postavlja se pitanje i nije li granica od 16 godina postavljena malo previsoko. To bi trebalo značiti da djeca mlađa od te granice ne bi trebala učestovati u dešavanjima u svijetu interneta, a učestvuju, i da mlađi od ove granice nemaju prava da zatraže pristup informacijama, nemaju pravo da uče i tako dalje.

Još jedna u nizu zamjerki koja se ističe u odnosu na odredbe Uredbe koje se odnose na zaštitu prava djece da ne postoji jasna razlika između pristanka i autorizacije. Nije sasvim jasno

definirano da li se uzima u obzir pristanak roditelja ili roditelji mogu autorizirati djetetov pristanak iako je obrada podataka već započela.

Nažalost kreatori GDPR-a nisu vodili dovoljno računa o tome da uzmu u obzir svakodnevne situacije koje se dešavaju u stvarnom životu kada roditelji ne postupaju u najboljem interesu djeteta. [11]

Prema riječima Sonie Livingstone, profesorice iz Londona: „ Čak i kada su posebne odredbe kreirane za djecu, one su teško fokusirane na zaštitu djece, posebno u odnosu na ilegalne aktivnosti koje prijete djeci. Zsigurno, da je ovo veoma važno. Zaštita prava djece mora nekako biti izbalansirana sa njihovim pravima da učestvuju, s obzirom da zaštita prava djece ne može biti odvojena od njihovog prava na učestvovanje, kako ne bi slučajno došlo do ograničavanja njihovog prava na učestvovanje.“

Ipak korak naprijed u odnosu na prethodne zakonske odredbe na tlu Evropske unije, priznavanje djece kao posebne kategorije korisnika je značajan.

Imajući u vidu da djeca zaslužuju posebnu zaštitu, svaka informacija i komunikacija, u slučaju da je obrada usmjerena prema djetetu, trebale bi biti na jasnom i jednostavnom jeziku koji dijete lako može razumjeti. [12]

Kada je u pitanju pravo na brisanje, ono je posebno bitno ako je ispitanik dao svoj pristanak dok je bio dijete i nije bio u potpunosti svjestan rizika obrade, a kasnije želi ukloniti takve lične podatke, posebno na internetu. Ispitanik bi trebao biti u mogućnosti ostvariti to pravo neovisno o činjenici da više nije dijete.

Eksplisno spominjanje djece u GDPR-u je novo, a neki bi rekli i zakašnjelo. Sve češće aktivnosti djece na internetu i društvenim mrežama predstavljaju rizik i razlog za zabrinutost. Ovo je jasnije bilo naglašeno u posljednje vrijeme tragičnim slučajevima koji uključuju internetsko zlostavljanje posebno cyber bullying. Rizici očigledno proizilaze iz dječijih aktivnosti online - neprilakdnog sadržaja, cyber maltretiranja, ali i od prikupljanja i korištenja njihovih ličnih podataka i to ponekada bez njihovog znanja i pristanka. [13]

Svi subjekti prava, pa tako i djeca imaju sljedeća prava:

- Biti obaviješteni, jasnim i razumljivim jezikom o načinu i svrsi prikupljanja njihovih ličnih podataka,
- Dobiti kopiju ličnih podataka,
- Ispraviti netačne lične podatke i dopuniti nepotpune lične podatke,
- Pravo na zaborav i pravo na brisanje podataka,
- Ograničavanje upotrebe podataka,
- Prenosivost podataka,
- Pravo na prigovor,
- Ne biti subjekt automatiziranog donošenja odluka,
- Tražiti kompenzaciju od kontrolora ili obrađivača podataka za svaku štetu koja nastane kao rezultat nusaglašenosti za GDPR-om. [14].

4. ZAKLJUČAK

Opasnost od prikupljanja i zloupotrebe ličnih podataka djece vremenom se povećava s obzirom na sve veću prisutnost djece na internetu. GDPR je samo jedan od instrumenata kojima se pokušavaju zaštititi lični podaci djece, a koliko će to biti uspješno zavisit će od država članica i EU institucija.

Implementacija prava djeteta u digitalnoj eri zahtijeva ne samo poštivanje ljudskih prava i vrijednosti, nego i osnaživanje i sudjelovanje dječijih korisnika koje potiče njihovu kreativnost, inovativnost i društveni angažman. [15] S druge strane, ostvarivanje pristupa internetu u odsutnosti roditelja, odnosno skrbnika ili regulatorne infrastrukture, što je slučaj kod djece koja žive u nepovoljnim uvjetima, može otvoriti put mnogobrojnim opasnostima u odnosu na dobrobiti koje pruža internet. Postavlja se dakle pitanje može li GDPR uredba

uspjeti osigurati djetetu UN-ovom Konvencijom zagaranirano pravo na privatnost kao temeljno ljudsko pravo i u online okruženju, balansirajući pritom na adekvatan način online rizike i dobrobiti u skladu s evoluirajućom zrelošću ili je pak riječ o ograničavanju prava djeteta? Naime, s obzirom na to da je razvoj interneta, alata kojim djeca i maloljetnici ostvaruju svoje pravo za informisanjem i socijalizacijom, ujedno doveo i do porasta rizika i ugroze njihove sigurnosti, nameće se važnost uključenosti roditelja u virtualnu komunikaciju, a time i njihovog medijskog opismenjavanja, kako bi što aktivnije mogli pratiti medijske aktivnosti svoje djece u online okruženju. #

Nekoliko preporuka u smislu zaštite ličnih podataka djece:

- Osvijestiti roditelje o sigurnosnim rizicima na društvenim mrežama. Rezultati istraživanja pokazali su različitu percepciju rizika kod roditeljske populacije (medijsko iskorištavanje djece, govor mržnje i sexting slabo su prepoznati) što je odraz nedovoljnog poznavanja digitalnih kompetencija kod roditelja.

- Informisati roditelje o važnosti uključenosti u online aktivnosti njihove djece na društvenim mrežama kao doprinos razvoju medijskog odgoja u digitalnoj sferi. Iako većina roditelja (više od 80%) prema istraživanjima postavlja granice kada je u pitanju korištenje digitalnih medija, istodobno više od 40% njih ne prati aktivnosti svoje djece na Facebooku ili pak ne komunicira o istome s njima, ostavljajući djeci da se sami nose s izazovima digitalnog doba

- Kreirati komunikacijsku kampanju o GDPR-a i njenoj implementaciji u saradnji s medijima. Naime, primjena GDPR-a i njeni učinci nisu dovoljno zastupljeni u medijskim sadržajima, već se analiza provodi s marketinškog aspekta. Istodobno, zanemarena je uloga djece i maloljetnika te zaštite njihovih prava u komunikaciji na društvenim mrežama, što otvara put za djelovanje i analizu implementacije.

5. REFERENCE

- [1] <https://blog.gitnux.com/childrens-internet-usage-statistics/>, zadnje gledano 14.04.2023. godine
- [2] Livingstone, S., Carr, J. and Byrne, J. (2016). One in Three: Internet Governance and Children's Rights. Innocenti Discussion Paper No.2016-01, UNICEF Office of Research, Florence.
- [3] Paragraf 38. Preambule Uredbe EU o zaštiti ličnih podataka (GDPR) 2016/679 od 27. aprila 2016. godine.
- [4] E. Bartoli, *Children's Data Protection vs Marketing Companies*, International Review of Law, Computers & Technology Vol. 23, Nos. 1–2, March–July 2009, 35–45, 2009.
- [5] K. C. Montgomery, J. Chester, *Data Protection for Youth in the Digital Age*, 1 EUR. DATA PROT. L. REV. 277, 2015., 284.
- [6] https://www.youtube.com/watch?v=I9aHenyZ_cg, zadnje gledano 14.04.2023. godine
- [7] A. Bilan, *Djeca u društvenim medijima na primjeru Twitter i Facebook profila Beyonce i Kim Kardashian*, In Media Res, vol 6. broj 11, 2017, 1755.
- [8] <https://www.theguardian.com/media/2008/may/08/privacy.medialaw>, zadnje gledano, 01. 10. 2022. godine
- [9] K. Pormeister; L. Drozdowski, *Protecting the Genetic Data of Unborn Children: A Critical Analysis*, 4 EUR. DATA PROT. L. REV. 53 (2018), 58.
- [10] Konvencija o pravima djeteta usvojena od Generalne skupštine Ujedinjenih nacija, 20. 11. 1989. godine
- [11] Đ. Krivokapić, J. Adamović, *Impact of General Data Protection Regulation on Children's Rights in Digital Environment*. Annals FLB – Belgrade Law Review, 2016, 208.
- [12] Paragraph 56 Preambule Uredbe EU o zaštiti ličnih podataka (GDPR) 2016/679 od 27. aprila 2016. godine.
- [13] P. Lambert, *Understanding the New European Data Protection Rules*, CRC Press, 2017, 249.
- [14] Information Commicioners Office, *Children and GDPR*, 39. dostupno na < <https://ico.org.uk/>>, zadnje gledano 14.04.2023.godine
- [15] T.Grmuša, A.M. Tomulić, V.Andelić, *Zaštita privatnosti djece i maloljetnika na društvenoj mreži Facebook: navike i iskustva roditelja*, Communication Management Review, 4 . 2019.